

Esej o vývine doktríny a aspekty Newmanovej apologetiky na premýšľanie o viere v súčasnom kontexte

---

Pavol Hrabovecký

Newmanova *Esej o vývine doktríny*, napísaná v roku 1845, priviedla jej autora po dlhšej ceste a namáhavom výskume do rímskokatolíckej cirkvi.¹ Je to známy fakt, rovnako aj konštatovanie, že je táto esej dnes považovaná za teologickú klasiku, ba dokonca „kriteriológia pre vývin dogmy“, ktorú v nej Newman ponúka, je Medzinárodnou teologickou komisiou pokladaná za užitočnú a nápomocnú pre budúce interpretácie katolíck-

---

¹ Pre hlbší pohľad na Newmanov život, konverziu, dielo pozri napríklad tieto štúdie z nášho prostredia: Alois LANG, *John Henry Newman. Úvod do filosofie náboženského mysliteľa-konvertity a výbor z jeho spisů*, Praha: Vyšehrad, 1939; Pavol HRABOVECKÝ, „Apologetika života a vývin kresťanskej doktríny v dielach Newmana a Chestertona,“ *Verba theologica*, 2011, č. 2, s. 98–105; Pavol HRABOVECKÝ, „Quo vadis, Katolícka univerzita? Newmanova Idea univerzity na Slovensku,“ *Verbum, časopis pre kresťanskú kultúru*, 2015, č. 2, s. 51–65. Newmanovi sa tiež venovalo tematické číslo 2–3 (2011) *Mezinárodní katolícké revue Communio*: Tomáš MACHULA, „Ex umbris et imaginibus ad veritatem. Životní cesta intelektuála, kněze a světce,“ *Communio, Mezinárodní katolícká Revue*, 2011, č. 2–3, s. 11–29; Martin BRÜSKE, „Je Newmanův ‚Essay on the Development of Christian Doctrine‘ teorií vývoje dogmatu? Návrhy alternativního způsobu četby klasika,“ *Communio, Mezinárodní katolícká Revue*, 2011, č. 2–3, s. 40–48; Jaroslav VOKOUN, „Via Media. K tradici a budoucnosti jednoho Newmanova pojmu,“ *Communio, Mezinárodní katolícká Revue*, 2011, č. 2–3, s. 54–80; František ŠTECH, „John Henry Newman o víře a rozumu. Recepce Newmanova pojetí vztahu rozumu a víry v díle kardinála Avery Dullese,“ *Communio, Mezinárodní katolícká Revue*, 2011, č. 2–3, s. 111–118. V slovenskom preklade Newmanovho diela *Idea univerzity*, Kolégium Antona Neuwirtha, 2015, vyšli tieto štúdie: Ján DOLNÝ, „Idea univerzity v Newmanovej dobe a dnes,“ in John Henry NEWMAN, *Idea univerzity*, 1. časť, Bratislava: Kolégium Antona Neuwirtha, 2015, s. 178–185; Marián KUNA, „John Henry Newman o užitočnosti slobodného vzdelania alebo prečo čítať Ideu univerzity,“ in John Henry NEWMAN, *Idea univerzity*, 1. časť, Bratislava: Kolégium Antona Neuwirtha, 2015, s. 186–198; Martin LUTERÁN, „Paradox skutočnej univerzity,“ in John Henry NEWMAN, *Idea univerzity*, 1. časť, Bratislava: Kolégium Antona Neuwirtha, 2015, s. 199–206; Matúš SITÁR, „Strata rozumu v dôsledku straty viery,“ in John Henry NEWMAN, *Idea univerzity*, 1. časť, Bratislava: Kolégium Antona Neuwirtha, 2015, s. 207–213; Jozef FEKETE, „Univerzita – Newman, Heidegger a my,“ in John Henry NEWMAN, *Idea univerzity*, 1. časť, Bratislava: Kolégium Antona Neuwirtha, 2015, s. 214–223.

kej doktríny.² Je ale menej známe, ako svoju *Esej* vnímal sám Newman, a to aj s odstupom rokov. Tento príspevok má za úlohu ponúknuť Newmanovu vlastnú interpretáciu *Eseje o vývine doktríny* a jeho dôvody pre konverziu na rímsky katolicizmus, ako aj poukázať na možnú aplikáciu niektorých Newmanových princípov na premýšľanie o novej apologetike ako kerygme dnešných čias.³

1. VZNIK A POZADIE ESEJE O VÝVINE DOKTRÍNY

Prvé náznaky Newmanovho vnímania faktu vývinu doktríny nachádzame ako vedľajší produkt jeho historického skúmania ariánskej herézy v roku 1832. Tu Newman hodnotí blízky vzťah medzi pravdou a omylom v pláne Božej prozreteľnosti, a skúma, akým spôsobom sa Cirkev vysporiadala s nebezpečenstvom herézy. Podľa Newmana sa Cirkev riadila doktrinálnym kritériom – pracovala s výrokmi zo zjavenia obsiahnutými v Písme, ktoré učili apoštoli a ich nástupcovia. Tvrdí, že definovanie doktríny bolo v niektorých prípadoch nevyhnutné pre zachovanie čistoty viery: „Istota, s ktorou kresťania vo všeobecnosti verili, že apoštolská pravda sa nestratí a že ju prechovávali práve vo svojej lokalite a spolu s nimi celý *orbis terrarum* napriek rôznorodosti slovného vyjadrenia, bola zábranou toho, aby ju museli definovať, pokiaľ sa samotné definovanie nestalo nevyhnutným.“⁴ Definovanie doktríny tak Newman vnímal ako

² INTERNATIONAL THEOLOGICAL COMMISSION, „The Interpretation of Dogma (3,5),“ http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_1989_interpretazione-dogmi_en.html* [uverejnené október 1989, cit. 24. 10. 2020].

³ Dôvod zaoberať sa v tejto štúdii apologetikou ako kerygmou nachádzame v odpovedi pápeža Benedikta XVI. americkým biskupom počas jeho apoštolskej cesty do Spojených štátov amerických (15.–20. 4. 2008): „V spoločnosti, ktorá si právom cení osobnú slobodu, musí Cirkev na všetkých úrovniach svojho učenia – v katechéze, kázaní, v seminárnom a univerzitnom vzdelávaní – propagovať apologetiku zameranú na potvrdenie pravdy kresťanského zjavenia, harmónie viery a rozumu, a rozumné chápanie slobody, pozitívne vnímanej ako oslobodenie od obmedzení hriechu a *pre* autentický a naplňajúci život.“ BENEDICTUS XVI, „Ad Episcopos Civitatum Foederatarum Americae Septentrionalis,“ *Acta Apostolicae Sedis* 100 (2008): 315.

⁴ John Henry NEWMAN, *Arians of the Fourth Century*, (1833), s. 434 [uverejnené september 2002, cit. 24. 10. 2020]. Väčšina tu citovaných Newmanových diel je dostupná v edícii Longman's, Green and Co. (London) na: <http://www.newmanreader.org/works/index.html>.

nutný proces uchovania apoštolského učenia, aj keď stále rozumel kresťanské učenie ako rovnaké a nemenné.⁵

Ak v tomto období Newman použil slovo vývin v spojení s doktrínou, bolo to skôr v negatívnej konotácii ako kritika katolíckeho odklonu od pravdy. V diele *Lectures on the Prophetic Office of the Church* (1837) kritizuje Newman rímsky katolicizmus ako deviáciu pôvodného učenia, ktoré bolo podľa axiómy Vincenta z Lérins platné „vždy, všade a pre všetkých“.⁶

Posun v chápaní doktrínálneho vývinu je viditeľný v jeho univerzitnej kázni prednesenej na oxfordskej univerzite 2. februára 1843 pod názvom *Teória vývinov v náboženskej doktríne*. Na príklade Ježišovej Matky Márie ukazuje, že pravda môže v mysli človeka, ktorý nad ňou medituje, dozrievať, aj keď nie je explicitne vyjadrená. Tak sa môže stať, že niekedy prešli mnohé roky, ba dokonca aj stáročia, kým sa nejaká kresťanská doktrína zadefinovala, a to aj napriek tomu, že mala svoje miesto v živote mnohých veriacich dávno predtým.⁷ Kresťanská doktrína v Newmanovom chápaní stráca črtu statickej nemennosti, ale naopak akceptuje dynamiku vývinu. Nie je to ale vývin v zmysle inovácie, skôr vývin v zmysle explicitného vyjadrenia pravdy, ktorá už žila v mysli Cirkvi.⁸

Tak prichádzame k samotnej *Eseji*. V dobe pred jej napísaním sa Newman odkláňal od pôvodných anglikánskych pozícií a približoval sa k rímskemu katolicizmu. Dôvody tohto posunu sú dostatočne známe: Newman sa sklamal v projekte vytvoriť anglikánsku teológiu v duchu hesla *via media*, teda strednej cesty medzi radikálnymi možnosťami protestantizmu a rímskeho katolicizmu, lebo tento projekt fungoval iba čisto na papieri.⁹ Realita totiž ukazovala smerom k Cirkvi apoštolov, ktorá

⁵ Porov. Jan Hendrik WALGRAVE, *Newman the Theologian: The Nature of Belief and Doctrine as Exemplified in His Life and Works*, preložil A. V. Littleale, New York: Sheed & Ward, 1960, s. 45.

⁶ Porov. John Henry NEWMAN, *Lectures on The Prophetic Office of the Church*, s. 51, <http://www.newmanreader.org/works/viamedia/volume1/lecture2.html> [uverejnené december 2001, cit. 24. 10. 2020].

⁷ Porov. John Henry NEWMAN, „Sermon 15: The Theory of developments in Religious Doctrine,“ in *Oxford University Sermons*, s. 329, <http://www.newmanreader.org/works/oxford/sermon15.html> [uverejnené máj 2001, cit. 24. 10. 2020].

⁸ Porov. tamtiež, s. 323.

⁹ Porov. John Henry NEWMAN, *Apologia pro Vita Sua* (1865), s. 68–69, <http://www.newmanreader.org/works/apologia65/chapter2.html> [uverejnené október 2001, cit. 24. 10. 2020]; s. 149, <http://www.newmanreader.org/works/apologia65/chapter4-1.html> [uve-

bola radikálna a práve ako taká sa vysporiadala s kompromismi, akým bola napr. Áriova heréza. Začal ho viac priťahovať rímsky katolicizmus, na ktorého strane stála silná historická evidencia celosvetovej jednoty, čiže katolicity, ktorá bola reprezentovaná v osobe rímskeho biskupa. Rovnako dospel ku kontroverznému konštatovaniu, že medzi herézou eutychiánov či monofyzitov na jednej strane a postojmi protestantov a anglikánov na strane druhej, je silná blízkosť čo do princípov a že Cirkev, ktorá odsúdila prvých a stále odsudzuje druhých, používa vždy tie isté princípy.¹⁰ V tomto období Newman prestal napádať doktrínu rímskokatolíckej Cirkvi, i keď mu ešte prekážali praktické otázky a morálne excesy Ríma.¹¹ Newmanova zvláštna pozícia medzi katolicizmom a anglikanizmom sa nikam neposúvala, preto Newman oficiálne pokračoval vo svojej práci na oxfordskej univerzite aj v oxfordskom hnutí, ktoré vydávalo traktáty na obrodu anglikánskej cirkvi. Vo chvíli, keď vyšiel už 90. traktát (1841), sa situácia rapídne zmenila. Traktát bol kritizovaný a odmietaný, čo priviedlo Newmana k rozhodnutiu stiahnuť sa z Oxfordu do dedinky Littlemore. Tu prichádza k presvedčeniu, že anglikánska cirkev je vo svojich princípoch pokračovateľom či obnoviteľom semi-ariánskej herézy, ale že Rím je tam, kde bol aj predtým.¹² Podujíma sa rozpracovať veľkú otázku, ktorá trápila jeho myseľ v poslednej dobe: či môže byť rímsky katolicizmus predsa len autentickým vývinom kresťanstva apoštolov. Bol si vedomý početných zmien v doktríne, ktoré v priebehu stáročí cirkev Ríma zadefinovala, no jeho pozitívne chápanie doktrínálneho vývinu dovoľovalo predpokladať, že by tieto zmeny mohli byť opodstatnené a dokonca očakávané. Tým, že už predtým prijal dynamické chápanie života doktríny v myšliach tak jednotlivcov ako aj celej Cirkvi, mal silný racionálny základ pre odstránenie námietok proti rímskej Cirkvi. Poslednou veľkou úlohou pre neho bolo, aby rímska Cirkev prešla testom pravého vývinu pôvodnej náuky. Pre tento účel si vo svojej *Eseji* vytvoril skupinu siedmich testov, cez ktoré ako cez prizmu nazerá na súčasný stav rímskej Cirkvi. Boli to tieto: zachovanie typu, zachovanie princípov, sila asimilácie, logická postupnosť, schop-

---

rejené október 2001, cit. 24. 10. 2020]. Keďže Newman svoju *Apologia pro Vita Sua* viackrát korigoval, oficiálne sa uvádzajú dve verzie: z roku 1865 a kombinovaná edícia z rokov 1864 a 1865. Preto budeme túto verziu vždy citovať ako *Apologia pro Vita Sua* (1865). Pre priblíženie konceptu *via media* pozri Vokoun, „Via Media,“ s. 54–80.

¹⁰ NEWMAN, *Apologia pro Vita Sua* (1865), s. 115.

¹¹ Tamtiež, s. 122–123.

¹² Tamtiež, s. 139.

nosť predpokladať budúci vývin, zachovanie predošlého, trvalá životaschopnosť. Sila týchto testov v ich vzájomnej kombinácii Newmanovi napokon postačila ako vyvrátenie námietok proti autentickému vývinu doktrín v rímskej Cirkvi.¹³ Takto rozhodnutý a presvedčený bol Newman 9. októbra 1845 prijatý do plného spoločenstva s rímskokatolíckou Cirkvou.

2. VÝZNAM ESEJE PRE NEWMANA

Tu sa dostávame k otázke, či mali Newmanove testy vôbec potenciál objektívne rozlíšiť a rozsúdiť, ktorý doktrinálny vývin môže byť autentický. Ďalšou otázkou je, či sám Newman mal pri písaní *Eseje* cieľ, že by jeho testy dokázali presvedčiť všetkých čitateľov o pravosti doktríny rímskej Cirkvi. Faktom ostáva, že bez nich by sa nestal katolíkom on sám a že tak v jeho prípade funkciu presvedčivých dôkazov splnil.

Ako teda vyzeralo Newmanovo testovanie? Predtým, než sa dostal k samotným siedmim testom, Newman upozornil na tri predbežné predpoklady. Prvým bolo, že vývin je očakávateľný, čo potvrdil poukázaním na samotné Písmo. Počas jeho koncipovania je vidieť, že jedna časť očakáva ďalšiu a že je takto vývin chcený samotným Bohom. Druhým predpokladom je, že vývin bude pokračovať aj v kresťanskej doktríne, preto bude potrebná existencia nejakej neomylnnej autority, ktorá bude strážiť pravdivosť doktríny v súlade s charakterom Zjavenia, ktoré nepripúšťa omyl. A posledným tretím predpokladom je, že ak má takáto neomylná autorita jestvovať, potom sa jej úloha aj vyplní. To Newman

---

¹³ Priestor – a čiastočne aj téma – tejto štúdie nedovoľujú hlbšie sa venovať aplikácii Newmanových testov pre dnešnú dobu. Spolu s McCarrenom ale zdôrazníme, že by sme ich ťažko mohli použiť ako kritériá posúdenia pravdivosti jednotlivých vieroučných systémov a že sa tak ani nemajú chápať. Mali za úlohu odstrániť námietky proti rímskej Cirkvi. McCarren tiež nezdieľa príliš optimistický postoj Medzinárodnej teologickej komisie používať Newmanove testy pre hodnotenie budúceho vývinu. Viac pozri Gerard McCARREN, „Are Newman’s ‚Tests‘ or ‚Notes‘ of Genuine Doctrinal Development Useful Today?“ *Newman Studies Journal*, č. 2 [1] (2004): 53–56. O význame a funkcii týchto siedmich testov McCarren napísal svoju doktorskú prácu Gerard McCARREN, „Tests“ or „Notes“? A Critical Evaluation of the Criteria for Genuine Doctrinal Development in John Henry Newman’s Essay on the Development of Christian Doctrine [Dissertation], The Catholic University of America, 1998.

videl ako realizované tým, že sa katolícka Cirkev rozšírila po celom svete a že všetci akceptovali fakt jej existencie.

Samotné tri predpoklady Newmanovho uvažovania sú dostatočne prekvapujúce. Newman totiž operuje na rovine pravdepodobnosti a morálnej istoty. Preto ani pomenovanie siedmich kritérií ako „testy“ nezmaže z *Eseje* dojem, že tu nepôjde o vedecké testovanie dôkazov, ako je tomu dnes v prírodných vedách. Tiež je pozoruhodné, že po vydaní *Eseje*, v ktorej venuje testom veľký priestor, už Newman tento termín viackrát nepoužil, ba dokonca v novom vydaní *Eseje* v roku 1878 zmenil terminológiu zo slova *testy* na sedem „známok“.¹⁴

Podľa odborníka na *Esej* Gerarda McCarrena ide o dôležitú zmenu: „Zdá sa, že slovo ‚test‘ nieslo v sebe nádej, ktorú Newman nepridal k slovu ‚známka‘ – a to silu jasného dôkazu.“¹⁵ Na druhej strane ale McCarren dodáva, že táto zmena mohla tiež znamenať Newmanovo postupne narastajúce presvedčenie o pravde *Eseje*, a preto slovo „známka“ nesie v sebe väčšiu váhu.¹⁶ Akokoľvek, McCarren usudzuje, že sila testov či známok nemala byť univerzálna, aby dokázala presvedčiť všetkých.¹⁷ Tento názor silne podporuje aj štúdia Stanleyho Jaki v úvode kritického prvého vydania *Eseje*. Jaki tvrdí, že Newman napísal *Esej* v „pevnej viere“, že Cirkev Ríma je Cirkvou apoštolov: „*Esej* (v origináli *Vývin*) sa nemá chápať ako teologické pojednanie, ba dokonca ani za text systematickej apologetiky, ale za súhrn argumentov *ad hominem*, kde pod termínom človek rozumieme typického anglikatolíka, teda jediný typ anglikána, ktorý Newmana zaujímal.“¹⁸ Sám Newman v *Eseji* píše, že testy nemajú silu viesť jednotlivcov „v prípade tak veľkom a komplikovanom, akým je kresťanstvo, aj keď môžu pomôcť pri našom výskume a podporiť naše závery v konkrétnych bodoch“.¹⁹ Vyzerá správne uzavrieť, že priamym žiadaným a vedomým cieľom *Eseje* bolo odstráne-

¹⁴ Kvôli zmenám v *Eseji* pozri Stanley L. JAKI, „Introductory Essay,“ in John Henry NEWMAN, *An Essay on the Development of Christian Doctrine* [1845], ed. with an Introduction and Notes by Stanley L. Jaki, Pinckney, MI: Real View Books, 2003, s. xiii–cxviii. Kvôli zmene v terminológii z „testov“ na „známky“ pozri MCCARREN, „Newman’s ‚Tests‘ or ‚Notes‘,“ s. 48–61.

¹⁵ MCCARREN, „Newman’s ‚Tests‘ or ‚Notes‘,“ s. 56.

¹⁶ Tamtiež.

¹⁷ Tamtiež.

¹⁸ JAKI, „Introductory Essay,“ s. xxv.

¹⁹ John Henry NEWMAN, *An Essay on the Development of Christian Doctrine* (1878), s. 78, <http://www.newmanreader.org/works/development/chapter2.html> [uverejnené september 2001, cit. 24. 10. 2020].

nie Newmanových vlastných pochybností o vývine doktríny v rímskej Cirkvi a nadobudnutie morálnej istoty o jej pravdivosti.²⁰ Významným bolo konštatovanie, ktorým utvrdzoval svoju vieru v rímsku Cirkev: „Celkovo sa všetky strany zhodnú, že zo všetkých existujúcich systémov je súčasné spoločenstvo Ríma v skutočnosti najbližším priblížením sa Cirkvi otcov... Ak by sa vrátil svätý Atanáz alebo svätý Ambróz k životu, nemožno pochybovať o tom, aké spoločenstvo by považoval za to svoje.“²¹ Aj keď Newman tvrdí, že nemožno pochybovať, je zjavné, že mnohí o tom stále pochybujú. Preto sa len potvrdzuje, že Newmanove závery presvedčili najmä jeho a že konečne našiel pokoj, tak, ako po rokoch spomína vo svojej *Apológii*:

Po svojom obrátení som si nebol vedomý žiadnej zmeny, či už intelektuálnej, alebo morálnej, ktoré by moja myseľ zaznamenala. Nebol som si vedomý pevnejšej viery v základné pravdy Zjavenia ani väčšej sebakontroly. Nemal som viac horlivosti, ale bolo to ako doplaviť sa do prístavu po rozbúrenom mori, a moje šťastie z tohto rozhodnutia zostáva dodnes nenarušené.²²

Tak sme zodpovedali nielen na otázku Newmanovho cieľa, ale aj na širší význam aplikácie jeho testov/známok – oni spolu plnili funkciu heuristického dôkazu a iba sekundárne mali kriteriologický význam.²³ To znamená, že vychádzali z osobných záujmov a od začiatku mali za úlohu preskúmať Newmanovu túžbu stať sa rímskym katolíkom. Sedem známok tak stojí na základe „angažovania sa a osobného hodnotenia“.²⁴ Tieto testy mali zmysel nahromadenia mnohých faktov, ktoré dohromady znamenali potenciál pre nadobudnutie istoty. Ak na nich nahliadame z takéhoto uhla pohľadu, potvrdzujeme skutočnosť, že Newman sa tak ako aj my ostatní, rozhodujeme nielen na základe faktov, ale na základe toho, kam fakty ukazujú. A čím viac faktov ukazuje tým istým smerom, tým väčšia je pravdepodobnosť, že daný smer je správny. Až príde moment, keď nadobudneme morálnu istotu. Ako sám neskôr spomína vo svojej *Apológii* o tomto procese:

²⁰ Tento názor je podporený aj štúdiou Chau NGUYEN, „Encountering Truth: A Study of Newman's Theological Method in An Essay on the Development of Doctrine,“ *Newman Studies Journal*, č. 1 [8] (2011): 40–55.

²¹ NEWMAN, *An Essay on the Development of Christian Doctrine* (1878), s. 97–98.

²² NEWMAN, *Apologia pro Vita Sua* (1865), s. 238.

²³ NGUYEN, „Encountering Truth,“ s. 46–48.

²⁴ Tamtiež, s. 46.

...vravím, že som v rokoch 1843–1844 veril v Boha na základe pravdepodobnosti, že som veril v kresťanstvo na základe pravdepodobnosti, a že som veril v katolicizmus na základe pravdepodobnosti a že tieto tri základy pravdepodobnosti, ktoré sa od seba navzájom samozrejme líšia v podstate, mali predsa len všetky jeden a ten istý charakter dokazovania – boli to pravdepodobnosti – pravdepodobnosti špeciálneho druhu: kumulatívne, transcendentné pravdepodobnosti, ale stále len pravdepodobnosti. Ten, čo nás stvoril, si prial, aby sme v matematike dospeli k istote dôkazov, no v náboženských záležitostiach sa máme dostať k istote cez nahromadené pravdepodobnosti.²⁵

U Newmana vidíme, že jeho posledným dôvodom pre konverziu bola sila nazhromaždených faktov zo siedmich testov, ktoré ukazovali jedným smerom, a že sa tým potvrdili jeho predbežné tri pravdepodobnosti. Ako uzatvára Chau Nguyen, Newmanova „heuristická metodológia v sebe snúbi vedecké a intuitívne uvažovanie kvôli hlbšej analýze doktrínálneho vývinu, v ktorej sa deduktívna pravdepodobnosť a historické detaily navzájom osvetľujú“.²⁶ Newman teda jedinečným spôsobom na prípade svojej konverzie ukazuje, že na morálnu istotu potrebuje človek tak objektívne, ako aj subjektívne faktory: tak historické fakty, ako aj intuíciu a zmysel pre pravdepodobnosť.²⁷

3. NEWMANOVA APOLOGETIKA

V ďalšej časti sa posunieme k významu *Eseje* a Newmanovej apologetickej metódy pre ďalšie apologetické využitie – ako už bolo naznačené nie v zmysle univerzálneho použitia jeho testov, ale skôr v zmysle princípov, ktoré jeho samého priviedli ku konverzii. Udalosť Newmanovej konverzie vďaka akumulácii pravdepodobností pre získanie náboženskej istoty neostali ojedinelou epizódou. Dvadsiate storočie sa stalo svedkom ďalších konverzií, ktoré vykazujú podobné črty s Newmanovým prípadom; spomenúť možno azda najznámejšiu konverziu anglického spisovateľa G. K. Chestertona (1874–1936).²⁸ Chesterton ako aj ďalší známy spi-

²⁵ NEWMAN, *Apologia pro Vita Sua* (1865), s. 199.

²⁶ NGUYEN, „Encountering Truth,“ s. 53.

²⁷ Porov. tamtiež, s. 54–55.

²⁸ Chesterton vo svojej *Orthodoxii* (1908) napísal: „Človek nie je naozaj presvedčený o filozofickej teórii, ak zistí, že ju dokazuje niečo. Len keď zistí, že ju dokazuje všetko, bude o nej naozaj presvedčený. Čím viac zlučujúcich dôvodov smerujúcich k tomuto

sovateľ a apologeta kresťanstva C. S. Lewis (1898–1963) potom túto metódu akumulácie sami v apologetike používali. Kvôli metóde dostal tento druh apologetiky v evanjelikálnom prostredí názov apologetika „kumulatívneho prípadu“.²⁹

V tomto type evanjelikálnej apologetiky sa už na začiatku vychádza z predpokladu, že ponúkané *dôkazy* pre pravdu kresťanstva sa nebudú snažiť ponúknuť demonštratívnu istotu, ale pravdepodobnosť.³⁰ Nedá sa teda poukázať na vedecky overiteľný fakt, že kresťanstvo je pravdivé, ale dá sa ukázať, že je to veľmi pravdepodobné. Tým sa takáto apologetika vymyká tak čisto deduktívnemu, ako aj čisto induktívnemu argumentovaniu.³¹ Ako zdôrazňuje komentátor tohto druhu apologetiky Paul D. Feinberg: „Tento prístup vníma kresťanský teizmus, iné teistické náboženstvá aj ateizmus ako systémy viery. Takéto systémy sú racionálne podložené množstvom úvah či faktov. Model pre obhajobu kresťanstva sa nenachádza v oblasti filozofie či teológie, ale v práve, histórii a literatúre. To neznamená, že apologeta ignoruje závery filozofie či logiky, ale že povaha prípadu kresťanstva sa nachádza v inej oblasti.“³² Feinberg potvrdzuje, že povaha takéhoto druhu argumentovania bude principiálne odlišná ako vedecké skúmanie. Skladba argumentu je neformálna; spolieha sa oveľa viac na skúsenosť, ktorá poukazuje na realitu mimo seba; jednotlivé časti argumentácie nemajú prioritu jedna nad druhou, ale skôr sa navzájom podporujú a opierajú o seba, čím vytvárajú silný argument v prospech kresťanstva ako o najlepšej možnosti vzhľadom na fakty; cieľom metódy je kresťanský svetonázor, teda veľmi konkrétna a skúsenosťou overiteľná aj keď komplexná entita oproti síce čiastkovému, no iba v teórii fungujúcemu teizmu.

Ďalej Feinberg ponúka svoje konkrétne testy na rozlíšenie pravdivosti jednotlivých systémov viery. Hovorí o teste konzistencie, zhody, komplexnosti, jednoduchosti, životnosti, plodnosti, a uchovania. Následne aplikuje testy na prípad kresťanstva s tým, že rozdelí tieto testy na von-

---

presvedčeniu nachádza, tým je zmätenejší, ak ho požiadajú, aby ich zhrnul.“ Gilbert Keith CHESTERTON, *Ortodoxia*, Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2014, s. 106.

²⁹ Paul D. FEINBERG, „Cumulative Case Apologetics,“ in *Five Views on Apologetics*, ed. Steven B. Cowan – William Lane Craig – John M. Frame – Kelly James Clark – Paul D. Feinberg, Grand Rapids, MI: Zondervan Pub. House, 2000, s. 148–172.

³⁰ Tamtiež, s. 150.

³¹ Tamtiež, s. 150–151.

³² Tamtiež, s. 151.

kajšie (objektívne) a vnútorné (subjektívne). Vo všeobecnosti nazýva svoj prípad pre pravdu kresťanstva „svedectvo Ducha Svätého“, a to tak v subjektívnom ako aj objektívnom meradle. Pod subjektívnym rozumie prácu Ducha v subjekte, v individuálnom človekovi, pričom pod objektívnym rozumie verejné svedectvo, ktoré prekonáva človeka a je dostupné všetkým za istých podmienok.³³

Je zjavné, ako je táto metóda súčasnej evanjelikálnej apologetiky podobná tej Newmanovej. Ani Newmanovo argumentovanie v *Eseji o vývine doktríny* nemá silu demonštratívnej istoty o tom, že všetky doktríny rímskeho katolicizmu, tj. minulé aj budúce, sú autentickým vývinom z náuky apoštolov, ale odstránením námietok proti možnej deformácii pôvodného učenia kresťanstva so stavom rímskej Cirkvi v Newmanovej dobe a predstavením udržateľného stavu autenticity skrze vonkajšiu autoritu magistéria, Newman nazhromaždil silnú zhodu pravdepodobností aj pre očakávateľný budúci vývin. Rovnako sa Newman zhoduje s apologetikou kumulatívneho prípadu v tom, že argumentovanie nie je ani čisto deduktívne, ani čisto induktívne. Nie je formálne, lebo nejde o traktát systematickej teológie so striktnou vedeckou metodológiou, ale je to esej postavená na základe heuristického neformálneho skúmania. Vo svojom neskoršom diele *An Essay in Aid of a Grammar of Assent* (1870) sa Newman dokonca systematickejšie vyjadril proti možnosti nadobudnutia istoty o konkrétnej veci, akou je aj náboženská pravda, skrze formálnu logiku:

Je zřejmé, že formálna logická postupnosť v skutočnosti nie je metódou, pomocou ktorej nadobúdame istotu o tom, čo je konkrétne; a je rovnako zřejmé, z toho, čo už bolo navrhnuté, aká je skutočná a nevyhnutná metóda. Je to zhromažďovanie vzájomne nezávislých pravdepodobností, ktoré vyplývajú z povahy a okolností konkrétneho prípadu; pravdepodobnosti, ktoré sú príliš malé na to, aby sa dali použiť samostatne, príliš rafinované a členité na to, aby sa dali transformovať na sylogizmy, príliš početné a rozličné na takúto premenu, dokonca aj keby sa takto dali premeniť. Tak, ako sa portrét človeka odlišuje od jeho náčrtu tým, že má nielen jasný obrys, ale aj doplnené všetky detaily, odtiene a farby, ktoré sú navzájom zharmonizované, taký rozmanitý a zložitý je aj proces nášho logického uvažovania, ktorým chceme niečo dosiahnuť ako konkrétny fakt v porovnaní s jednoduchou operáciou sylogického spracovania.³⁴

³³ Tamtiež, s. 153–166.

³⁴ John Henry NEWMAN, *An Essay in Aid of a Grammar of Assent*, s. 288, <http://www.newmanreader.org/works/grammar/chapter8-2.html> [uverejnené november 2001, cit. 24. 10. 2020].

Newmanov zrelý postoj len potvrdzuje, že realita, ktorú má náboženská pravda za cieľ uchopiť, sa nachádza inde než vo filozofických príručkách.

Ďalej bolo spomenuté, že apologetika kumulatívneho prípadu stojí na princípe viacerých faktov, ktoré sa o seba opierajú, ale nemajú medzi sebou pozíciu priority. Je síce pravda, že Newmanove testy v *Eseji* sú samostatné, ale nemajú logickú nadväznosť. Podporujú sa navzájom a ako bolo povedané, iba spolu majú silu vyvrátiť námietky proti autenticite doktrínálneho vývinu v rímskej Cirkvi. A tak, ako sa apologetika kumulatívneho prípadu nezaoberá čiastkovými cieľmi, ale celkom, tak nie je cieľom samotnej *Eseje* ponúknuť teóriu doktrínálneho vývinu a jeho kritériá – čo by zodpovedalo čiastkovému teoretickému cieľu, ale zodpovedať na komplexnú problematiku historického faktu rímskeho katolicizmu. V sumári tohto porovnania sa dá povedať, že ani apologetika kumulatívneho prípadu, ani Newman sa nezaoberajú literárnou teóriou, ale človekom a živým spoločenstvom, ktoré sa neustále vyvíjajú v konkrétnom kontexte svojej doby.

4. MOŽNOSTI PREMÝŠĽANIA O VIERE DNES

Potom, čo sme nazerali na Newmanovu metódu v *Eseji* cez prizmu apologetiky kumulatívneho prípadu, pýtame sa v záverečnej časti: je možné niečo z takejto apologetiky použiť pre ohlasovanie viery v súčasnom kontexte? Cieľom takéhoto snaženia je túžba priblížiť sa v duchu slov emeritného prefekta Kongregácie pre náuku viery kardinála Williama Levadu k hľadaniu novej apologetiky pre službu novej evanjelizácie.³⁵

Pri hľadaní odpovede vychádzame z reality, ktorá sa pred nami nachádza. Cieľovým adresátom novej apologetiky ako kerygmy v dnešnej dobe už sotva bude človek, ktorý ešte o evanjeliu nepočul. Bude to skôr človek, ktorý už v náboženstve nehľadá relevantnú odpoveď na svoju situáciu, ale aj veriaci človek, ktorý sa už necíti istý vo svojej viere a nenachádza oporu pre jej hlásanie.

---

³⁵ Cardinal William LEVADA, „The urgency of a new apologetics for the Church in the 21st century,“ http://w2.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20100429_levada-new-apologetics_en.html [uverejnené 29. 4. 2010, cit. 24. 10. 2020].

Iba keď budeme brať tento fakt vážne, vyhneme sa anachronizmom, ktoré môžu vyplývať z aplikácie Newmanovej apologetiky na dnešnú situáciu. Inak by sme sa totiž mohli uchýliť k nesprávnej túžbe po návrate do obdobia, keď Cirkev a spoločnosť tvorili symbiotické prostredie pre každodenný život. Paradigma, pred ktorou stojí ohlasovanie evanjelia by nemala byť paradigmou návratu či zjednodušujúceho odmietania všetkého súčasného. Je totiž možné, že medzi dnešným človekom a Newmanom nájdeme rezonanciu podobných črt.

Pre bližšie pochopenie kontextu dnešného adresáta evanjelizácie nám poslúži výskum a dielo teológa Lievena Boeveho, ktorý sa venoval a stále venuje Cirkvi v súčasnom svete.³⁶ Boeve pokladá za hlavné črty súčasnosti v súvislosti s náboženstvom: individualizmus, pluralizmus a detradicionalizmus.³⁷ Človek je slobodný od pút minulosti, neviaže sa na autoritu, má právo určovať si svoju identitu, čím nadobúda veľkú mieru nezávislosti. Stojí pred ním množstvo volieb, z ktorých si ani jedna nemôže nárokovať na absolútnu pravdu. Vyberá si medzi perspektívami, konceptmi, názormi, ktoré si často protirečia, no spolu pôsobia ako výklad obchodu, kde všetko závisí od konzumenta a doopytu.³⁸ Takúto flexibilitu či fluktuáciu má podľa Boeveho brať vážne aj kresťanstvo, ktoré je súčasťou „trhu“ s kultúrnymi hodnotami. Ako píše: „Realita je v množnom čísle! Tradície, ktoré prežili kolaps, sa síce stále môžu prezentovať, ale už iba popri mnohorakosti nových fundamentálnych životných možností na tom istom kultúrnom trhu.“³⁹ Stále je šanca prehovoriť k človekovi a ponúknuť mu svoju naráciu, akokoľvek je táto narácia jedna z mnohých. Pravdaže, každá narácia musí počítať s tým, že pluralizmus spôsobil nárast neistoty a nestability.⁴⁰

Tu opustíme Boeveho analýzu súčasného stavu ako aj jeho ponúknuté riešenia a vrátime sa k Newmanovi. Povedali sme, že Newman vo svojej *Eseji* nazhromaždil testy, ktoré ho v konečnom dôsledku silou ich vlastnej naakumulovanej heuristickej argumentácie – dalo by sa povedať ich vlastnou naráciou – presvedčili vstúpiť do Katolíckej cirkvi. Nezod-

³⁶ Vychádzame zo štúdií: Lieven BOEVE, *Interrupting Tradition: an Essay on Christian Faith in a Postmodern Context*, Louvain-Dudley, MA: Peeters Press, 2003; Lieven BOEVE, „Orthodoxy in the Postmodern Context,“ *Concilium, International Review of Theology – English Edition*, 2014, č. 2, s. 82–91.

³⁷ Porov. BOEVE, „Orthodoxy,“ s. 82–83.

³⁸ Porov. BOEVE, *Interrupting Tradition*, s. 52–59.

³⁹ Tamtiež, s. 57.

⁴⁰ Tamtiež, s. 61, 79.

povedali sme ešte, aký iný rozmer je badateľný v pozadí Newmanovho skúmania autenticity doktrínálneho vývinu v rímskokatolíckej Cirkvi. Je to otázka, ako prepojiť kategóriu historickej udalosti vzniku Cirkvi s faktorom premenlivosti ľudského rozumu, ktorý nevyhnutne vstupuje do procesu prenosu tejto udalosti až do dnešných čias.⁴¹ Je to otázka po totožnosti reality, ktorá kedysi v minulosti mala podobu odlišnú od súčasnej; ktorá sa vplyvom individuálnych i spoločenských zmien stala v mnohom nepodobnou sama sebe. Newman svojím skúmaním autenticity doktrínálneho vývinu hodil kotvu do minulosti späť o devätnásť storočí a v nádeji ťahal lano, na ktoré mala byť napojená, až k sebe do prítomnosti. A ako svedčí jeho *Esej*, kotvu napokon našiel. Napriek všetkým ťažkým okolnostiam, doktrínálnym sporom, individuálnym pokusom o zmenu charakteru doktríny, kotva v Newmanových rukách bola tá istá, ktorú do vody hodil Kristus na pomoc apoštolom.

Newman sa nestavia proti zmenám, ktoré sa udiali v histórii Cirkvi. Jeho chápanie doktrínálneho vývinu naopak potvrdzuje predpokladanie takýchto zmien, ako vraví vo svojom známom obraze o mohutnom prameni: „[Prameň] sa mení s nimi [s novoobjavenými starými princípmi], aby ostal tým istým. Vo vyššom svete je to inak, ale tu dole žiť znamená meniť sa a byť dokonalým znamená meniť sa často.“⁴² Newman často poukazoval na túto životnosť kresťanstva a dynamickosť jeho učenia. Doktrínálny vývin potvrdzuje nevyhnutnosť individuálneho dozrievania pre rozvinutie doktrín, cez ktoré je napriek všetkému stále vidieť niť jednej a tej istej Cirkvi od začiatku kresťanstva. Newman potvrdzuje dôležitosť autentického života kresťanov, ktorí ako Mária premýšľajú nad Božím slovom a ono cez nich v jednote celej Cirkvi vynáša na povrch nové poklady viery.

Ak s Boevom na jednej strane tvrdíme, že dnes je človek viac polarizovaný a individualizovaný, neistý a nestabilný, spolu s Newmanom môžeme povedať, že to nemusí byť nevyhnutne zlé. Newmanova *Esej* ráta s neistotou dejín, s polarizáciou mnohých názorových skupín, s nestabilitou jedina oproti celku, ale ponúka mu vzápätí nádej, že takýto miš-maš má zmysel a niekto za ním stojí.

⁴¹ Pre hlbší pohľad na túto tému pozri BRÜSKE, „Newmanův ‚Essay on the Development of Christian Doctrine‘,“ s. 40–48.

⁴² NEWMAN, *An Essay on the Development of Christian Doctrine* (1878), s. 40. Viac o Newmanovej vízii mohutného prameňa pozri HRABOVECKÝ, „Apologetika života,“ s. 99–102.

Newman ponúka človekovi dneška možnosť nájsť svoje miesto v príbehu celku. Ponúka mu priestor na autentický vývin a hľadanie pravdy, ktoré môže znamenať možno aj vývin celku – tak ako je toho príkladom on sám. Rovnako ale poukazuje na existenciu objektívnej pravdy, ktorá sa môže stať pre človeka dneška kotvou – pravdu o tom, kto stojí na počiatku celého spoločenstva Cirkvi a napriek toľkým početným dejinným premenám ju zázračným spôsobom neopúšťa. Newman dáva odpoveď na otázku, ktorú možno v sebe nosí veľa súčasných ľudí: ak sa všetko tak rýchlo mení, je vôbec niečo trvácne a stabilné? Robí z tejto otázky výhodu pre príbeh kresťanstva, ktoré sa vyvíja a mení, lebo – ako bolo povedané v časti o jeho apologetike – kresťanstvo je životaschopným organizmom a nie teoretickou schémou, ktorá sa dá vložiť do sylogizmov.

Na subjektívnej rovine svojej konverzie Newman v *Eseji* ukazuje, ako je podobný človekovi dneška, ktorý sa rozhoduje nielen na základe rozumu, ale kombináciou mnohých objektívnych a subjektívnych faktorov. Nebráni sa, že jeho uvažovanie o kresťanstve a doktríne Cirkvi nebolo striktné deduktívne, logické. Ukazuje, že do jeho rozhodovania vstúpili aj motívy srdca a svedomia, lebo pravda je vždy väčšia. Newman je autentickým rozprávačom veľkého príbehu, lebo je sám jeho súčasťou a nie nezainteresovaným scenáristom.

V *Eseji* Newman odкрýva karty svojej intelektuálnej i duchovnej cesty do Ríma, aby čitateľovi podčiarkol vážnosť zaoberaním sa možnosťou historického prenosu pravdy do dnešných čias. Nepouča, len ponúka. Netvrdí, že všetko je nemenné, ale ukazuje, že niečo predsa len ostáva rovnaké. Vracia sa v čase ku koreňom kresťanstva, aby našiel odpovede na otázky dneška. Nenápadne radí, aby človek – či už veriaci alebo neveriaci – urobil to isté. A poslednou pridanou hodnotou je jeho osobné svedectvo o nádeji. Slovo nádej je v skutočnosti tým pravým slovom, ktoré má nová apologetika priniesť do služby novej evanjelizácie. Vystihol to dávnejšie už Joseph Ratzinger, keď komentoval základný biblický text o apologetike v 1. liste sv. Petra (3,15):

Rozumnosť našej nádeje musíme v sobe podľa apoštolova slova nést takovým spôsobom, že tento logos sa môže stať apológiou: slovo nádeje chce byť odpoveď na otázku človeka, ktorý hľadá, kde je nádej, a chce znáť dôvod tejto možnosti doufať. V tomto obsažnom novozákonném slovu je popsán podstatný postup veškeré teologie, ale zvláštnym spôsobom sa dotýka onoho úseku teologického snažení, ktorý chce nájsť základ viery a jej nádeje, odpovedať za víru – disciplíny, ktorá

byla označena nejprve podle řeckého slova odpověď (*apologia*) apologií a pak podle otázky po základu jako fundamentální teologie.⁴³

Newman je človekom, ktorý hľadal prístav nádeje a objav, ktorý ho doň priviedol, mu dal dôvod dúfať aj ďalej. Veríme, že jeho *Esej* nesie v sebe túto kerygmu a že má šancu pomôcť ďalším ľuďom, ktorí sa nachádzajú na rozbúrenom mori dnešných čias.

ZÁVER

Štúdia ponúkla pohľad na Newmanovo chápanie doktrínálneho vývinu v kontexte jeho osobného posunu smerom ku konverzii na rímsky katolicizmus. Ukázala, že cieľom jeho *Eseje o vývine doktríny* nebolo ponúknuť univerzálne kritériá pre pravý doktrínálny vývin, ale odstrániť námietky proti autenticite vývinu v rímskej Cirkvi heuristickým spôsobom. Bolo tiež potvrdené, že takáto Newmanova heuristická metóda zhromažďovania pravdepodobností nebola ojedinelým prípadom konverzie na kresťanstvo (či rovno katolicizmus) v moderných dejinách. V porovnaní s apologetikou kumulatívneho prípadu vystúpili do popredia výraznejšie črty Newmanovej apologetickej metódy, ktorú použil vo svojej *Eseji*. Následne bola ponúknutá úvaha, ako by sa dali tieto črty využiť pre hlásanie kresťanskej kerygmy súčasnému človekovi, žijúcemu v pluralite mnohých volieb a individualizmu.

---

⁴³ Joseph RATZINGER, *Wendezeit für Europa? Diagnosen und Prognosen zur Lage von Kirche und Welt*, Einsiedeln: Johannes Verlag, 1991, s. 45; citované v: Ralph WEIMANN, „Obnova a nová evangelizace z teologické perspektivy Josepha Ratzingera – papeže Benedikta XVI.“ *Teologické texty*, 2012, č. 3, <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2012-3/Obnova-a-nova-evangelizace-z-teologicke-perspektivy-Josepha-Ratzingera-papeze-Benedikta-XVI.html> [cit. 24. 10. 2020].

An Essay on the Development of Christian Doctrine
and Aspects of Newman's Apologetics
for Reflections about Faith in a Current Context

Keywords: John H. Newman; Development of Christian Doctrine; Heuristic Methodology; Cumulative Case Apologetics; Contemporary Times

Abstract: The aim of the study is to provide a look at Newman's understanding of doctrinal development up to his *An Essay on the Development of Christian Doctrine* and outline the relevance of Newman's apologetics even today. In accordance with Newman's personal assessments, the criteriological and heuristic value of his *Essay* is examined. It is confirmed that Newman did not plan to convince all his readers, but to remove objections to his personal acceptance of Roman Catholicism. He thus provided an example of not a strictly scientific argument, but a process of acquiring moral certainty through the accumulation of various probabilities. Newman's *Essay* fits into a model of cumulative case apologetics, which emphasises above all the liveliness of Christianity. In this way, the basic principles of Newman's personal search for living truth have the potential to appeal to contemporary man.

Dr. Pavol Hrabovecký, S.T.D.
Katedra systematickej teológie
Teologická fakulta
Katolícka univerzita v Ružomberku
Hlavná 89
041 21 Košice
pavol.hrabovecky@ku.sk